

ББК 4481.302я43

Г945

УДК 378ю4(477) – 009 + 37.017

ISBN 966-7773-70-1

Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: Зб. наук. праць факультету лінгвістики Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету. – К.: ДП “Інформ.-аналіт. агенство”. – 2009. – Вип. 17. – 257 с.

Збірник входить до переліку фахових видань, затверджених ВАК України (Постанова Президії ВАК України від 15.01.2003 року, протокол №1-05/1).

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного авіаційного університету (протокол №5 від 11.02.2009 р.)

У збірнику вміщені наукові праці викладачів, докторантів та аспірантів з питань мовознавства та літературознавства.

Для науковців, викладачів вузів, гімназій, учителів середніх шкіл, студентів.

Бібліографія в кінці статей.

ББК 4481.302я43

Г945

Редакційна колегія: канд. філол. наук, проф. **О.М.Акмалдінова**, д-р філол. наук, проф. **О.Д. Гнідан**, д-р філол. наук, проф. **А.Г. Гудманян**, д-р філол. наук, проф. **С.Я. Єрмоленко**, д-р філол. наук, проф. **С.С. Кіраль** (відп. редактор), д-р філол. наук, проф. **Л.І. Мацько**, д-р філол. наук, проф. **Г.Ф. Семенюк**, д-р філол. наук, проф. **Н.М. Сологуб**, д-р філол. наук, проф. **М.М. Сулима**, канд. філол. наук, доц. **С.В.Харченко**, д-р філол. наук, проф. **Я.В. Януш**, канд. філол. наук, доц. **Н.Ю.Ясакова** (відп. секретар).

Бібліографічна редакція – **В.С. Гоїнець**

Адреса редколегії: 03058, Київ, просп. Космонавта Комарова, 1, Національний авіаційний університет, Гуманітарний інститут, корпус 8, к. 603.
Сл. тел.: 8(044) 406-71-69

ISBN 966-7773-70-1

© Національний авіаційний університет, 2009

Мовознавство

Ірина КОЧАН,
д-р філол. наук, професор

СЛОВА З КОМПОНЕНТОМ – МЕТР У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Запозичені з інших мов слова займають чільне місце у будь-якій терміносистемі. Це пояснюється давністю багатьох наук, а кожна наука, як відомо, не знає національних кордонів. Науку творять люди різних націй. Термінологія розвивається паралельно з розвитком науки. Однак у кожного народу, у кожної нації мова науки має свою специфіку, що виявляється як у спільному (міжнародному) термінологічному фонді, так і в національній специфіці. Міжнародне існує в різних національних реалізаціях. Воно не існує за межами національного і не може протиставлятися національному як щось зовнішнє, позанаціональне чи безнаціональне.

Слова з міжнародними компонентами греко-латинського походження займають чільне місце в будь-якій терміносистемі. Наукова лексика української мови нараховує кілька сотень таких терміноелементів. Їх вважають ключем до термінології.

У зарубіжній лінгвістиці констатацію і пояснення греко-латинських коренів наукових слів здійснили К. Вернер (Німеччина), В. Флад, А. Хеллер, Д. Соунсон (Англія), М. Юшманов (Росія). В Україні словничок інтернаціональних компонентів греко-латинського походження уклали І. Гнатишева та Т. Кияк.

© І. КОЧАН, 2009

Загальними питаннями інтернаціоналізації словникового складу мови займалися В. Акуленко і Т. Кияк. Слова з такими коренями в українському мовознавстві описувала Г. Краковецька, в окремих терміносистемах – З. Куньч (риторична), Л. Мисловська (військова), Г. Пастернак (економічна), З. Таран (медична). Статус міжнародних компонентів визначали К. Городенська, Н. Клименко, Є. Карпіловська та ін. Чимало учених прослідковували творення і появу таких слів в окремих стилях української мови, зокрема в мові засобів масової інформації аналізували О. Сербенська, А. Стишов О. Тодор та ін., у мові художньої літератури та у розмовному мовленні – А. Нелюба, Л. Ставицька та ін.

Лексику з окремими терміноелементами досліджували А. Москаленко (*супер-, ультра-, гіпер-, мікро-, міні-*), Л. Пацера (*електро-*), Г. Півторак (*філ-*); О. Сербенська (*фото-*); М. Сташко (*бібліо-*); Н. Титаренко (*авто-*), Г. Чернецька (*гідро-, макро-, мікро-, міні-, мульти-, термо-, турбо-*) тощо.

Міжнародні компоненти (терміноелементи) можуть займати у слові препозицію, постпозицію, але є й такі, що уживаються як у пре, так і в постпозиції. До них належить і компонент *-метр-*. Слова з компонентом *-метр-* ще не були предметом спеціального лінгвістичного аналізу. Їх опис дозволить з'ясувати цілісну картину функціонування термінів, побудованих із класичних компонентів, в українській мові.

Мета дослідження – виявити загальний корпус слів з міжнародними компонентами *-метр-* у сучасній українській мові, з'ясувати їх значення, семантичну структуру, фіксацію у словниках, динаміку, можливість заміни національними відповідниками. Джерельною базою роботи стали словники різного спрямування, видані у різний час, починаючи від 1906 року.

Компонент *метр-* є омонімічним. Він може позначати:

*метр*¹ – 1) одиниця довжини в міжнародній системі одиниць (СІ) і в метричній системі мір, 2) лінійка такої довжини з поділками на сантиметри для вимірювання чого-небудь [16; 537]. Цей компонент французького походження *metre* від грец. *metron* – міра;

*метр*² – 1) віршовий розмір, схема чергування наголошених і ненаголошених складів у віршовому рядку; 2) система організації музичного ритму; порядок чергування сильних і слабких долей у такті. Цей компонент грецького походження [Там само].

*метр*³ – 1) учитель, вихователь, наставник; 2) шаноблива назва

людини, відомої своїми обдаруваннями і знаннями. Цей компонент французького походження (*maitre* – учитель) [Там само].

А у спеціальних словниках знаходимо ще одне значення компонента – відношення до матки [18, т. 2; 89].

Поза всяким сумнівом, препозиційний компонент *метр-* позначає три різні терміноелементи.

“Словарик чужих і не дуже зрозумілих слів” В. Доманицького містить лише *метр*, *метрична система* [7; 73]. У “Правописному словнику...” Г. Голоскевича є *метр (метра)*, *метранпаж*, *метрика*, *метричний* [6; 211]. “Словник чужомовних слів” І. Бойків, О. Ізюмова та ін. подає такі слова: *метр*, *метранпаж*, *метрдетель*, *метреса (коханка, полюбовниця)*; *метрика*, *метричний*, *метрит*, *метрогнозія*, *метрологія*, *метроманія*, *метроніміка*, *метроном*, *метрополія*, *метрорагія*, *метроскоп*, *метротомія* [2; 260]. (17 слів). У “Кишеневому словнику...” подано такі лексеми: *метрогнозія*, *метрографія*, *метрологія*, *метроном*, *метрополітен*, *метрополія* [10; 232].

“Словник української мови” містить: *метр*, *метраж*, *метранпаж*, *метрдетель*, *метрика*, *метрит*, *метричний*, *метрівка*, *метровий*, *метролог*, *метрологічний*, *метроном* [17, т. 4; 693–694]. “Великий тлумачний словник...” , крім вже названих, має слово *метрологія* [4; 522].

У “Словнику іншомовних слів” (1985) подано такі слова: *метраж*, *метранпаж*, *метрдетель*, *метрика*, *метрит*, *метричний*, *метрологія*, *метроном*, *метрополія* [16; 387]. Усього 10 слів. У медичному словнику є терміни: *метратонія*, *метрейриз*, *метрит*, *метробленарія*, *метрографія*, *метроендометрит*, *метролімфангіт*, *метромаліяція*, *метропатія*, *метроперитоніт*, *метрорагія*, *метрорія*, *метрорексис*, *метросальпінгіт*, *метросальпінгографія*, *метростеноз*, *метротромбофлебіт*, *метрофлеботромбоз* [18, т. 2; 89 – 90].

Словники наукової термінології містять 26 лексем: *метрологія*, *метронім*, *метронімічний*, *метроном*, *метрополія*, *метроритм*, *метроритміка*, *метроритмічний*, *метротектонізм*, *метроектонічний*, *метротонічний* [12; 243]; *метробленарія*, *метрографія*, *метроклінія*, *метроморфний*, *метропатичний*, *метропатія*, *метроптоз*, *метрорагія*, *метротромбофлебіт*, *метрокут*, *метрофлеботромбоз*, *метроендометрит* [13; 286]; *метролог*, *метрологічний*, *метрологія* [14; 331]. Слово *метро* (франц.) є скороченням від *метрополітену* буквально *метрополіс* – головне місто.

Окремі слова вже не подаються у сучасних словниках, напр.: *метрогнозія*, *метроман*, *метроманія*, *метроніміка*.

Слова з цим компонентом позначають:

1) **назви наук та наукових галузей:** *метрографія, метрологія, метрика*. Напр.: *метрографія* – опис мір і ваг різних країв [10; 232]; *метрологія* – наука про вимірювання, способи досягнення одноманітності й необхідної точності одиниць вимірювання [16; 537]; *метрогнозія* – мірознавство, порівняння мір і ваг різних держав [2; 260]; *метрика* – сукупність законів про будову вірша й віршування [16; 430];

2) **назви осіб за фахом:** *метрантаж, метролог*. Напр.: *метролог* – фахівець з метрології [18, т. 4; 694]; *метрантаж* – старший складальник, що верстає полоси друкарського набору [17; 430];

3) **назви приладів:** *метроскоп, метроном*. Напр.: *метроскоп* – прилад із дзеркала для дослідження ураження [2; 260]; *метроном* – механічний прилад для відраховування на слух різних невеликих проміжків часу; застосовується для точних вимірювань [18, т. 4; 694];

4) **медичні поняття:** *метрорагія, метрит, метротомія, метросальпінгографія*. Напр.: *метрорагія* – те саме, що маткова кровотеча [19; 798]; *метрит* – запалення м'язевого шару стінки матки [18, т. 4; 693]; *метротомія* – хірургічний розтин уразу [2; 260]; *метросальпінгографія* – метод рентгенологічного дослідження матки і маткових труб [19; 798]. (У цих словах компонент **метр-** походить з гр. *metra* – матка).

Чимало слів омонімічних, які до того ж мають ще полісемію. Напр.: **метр?** – 1) основна одиниця довжини у метричній системі мір, що дорівнює ста сантиметрам; 2) лінійка або стрічка такої довжини з сантиметровими поділками, що використовується для вимірювання чого-небудь [18, т. 4; 693]; **метр?** – 1) певне співвідношення наголошених і ненаголошених складів у віршовому рядку; 2) у музиці – система організації ритму, послідовність чергування сильних і слабких долей у такті [18, т. 4; 693]; **метрика?** – 1) вчення про віршові розміри й ритми в поезії; 2) те саме, що й метр? [18, т. 4; 693]; **метрика?** – 1) виписка з метричної книги про дату народження, свідоцтво про народження; 2) метрична книга [Там само]. В останніх словниках дається полісемія слова *метраж* – 1) довжина чого-небудь у метрах; 2) розмір, площа чого-небудь у квадратних метрах [4; 522].

Видові терміни творяться від слова *метрологія* (законодавча, народна). Або зі словами: *метроритмічна* (повторність, цезура), *~ е* (співвідношення). Окремі терміни входять у синонімічні відношення, напр. *метроптоз* = *гістероз*.

Препозиційний компонент поєднується в основному з гречк. і основами (*метроритміка, метроскоп, метроном* тощо). Лише окремі терміни прийшли до нас у готовому вигляді з інших мов, зокре-

ма французької (*метрантаж, метро*), польської (метрика, – свідоцтво про народження).

Усього виявлено 29 слів з препозиційними терміноелементами. З них 22 іменники і 7 прикметників (*метронімічний, метроритмічний, метротектонічний, метротонічний, метроморфний, метропатичний, метрологічний*).

Павло Штепа пропонує такі заміники до слів на **метр (о)**: *метрогнозія* – **міркознавство**, *метроман* – **графоман**, *метрорагія* – **уразокровотеча**, *метротомія* – **уразорозтин** [21; 184]. М. Вакуленко подає: *метрика* – **мірка, відлеглиця, відстанка, віддалиця, відлеглисть**; *метричний* – **мірійний, мірковий, відлегличний, відлеглицевий, відстанковий, віддаличний**; *метрологія* – **міркознавство** [3; 118].

У польській мові маємо: *metr, metrapraz, metryka, metryczny, metronom, metropoliten, metropolia, kilometr, termometr*, у чеській: *metrak, metraz, metricky, metrika, metronom, metropolle, metrovy, metrum, kilometr*.

Окремі слова з **метр** мають національні відповідники: *термометр* – *cieplomerz*, *метрантаж* – *lamacz*, *метрика* – *swiadectwo urodzenia*.

Як уже зазначалося, компонент - **метр** може уживатися і в постпозиції. Це варіанти – **метр і – метрія**, які зберігають значення омонімів.

Постпозиційний терміноелемент -**метр** грецького походження (μετρεω – вимірюю). У складних словах відповідає поняттю “вимірювач”, напр.: *барометр* [17; 430]. З цим терміноелементом виявлені такі терміни: *мегаметр, гекзаметр діаметр, декаметр, параметр, тетраметр, пентаметр, вольтаметр, телеметр, дозиметр, периметр, калориметр, колориметр, триметр, поляриметр, плесиметр сантиметр, оптиметр, альтиметр, радіоальтиметр, дециметр, гравіметр, міліметр, мікроміліметр, екліметр, планіметр, мініметр, фініметр, омметр, вакуумметр, кубометр, ергометр, складометр, педометр, спідометр, одометр, хордометр, геометр, ареометр, тахеометр, газометр, фазометр, п'єзометр, пловіометр, радіометр, евідіометр, геліометр, пергеліометр, гоніометр, потенціометр, кілометр, динамометр, електродинамометр, кілограмометр, анемометр, термометр, гіпсотермометр, сейсмометр, арифмометр, гальванометр, ціанометр, манометр, піранометр, експонометр, хронометр, тонометр, фонометр, типометр, барометр, термобарометр, віброметр, гігрометр, гідрометр, аерометр, акселерометр, склерометр, інтерферометр, сферометр, пірометр, спірометр, мікрометр, цукрометр, флуорометр, флюорометр, електрометр, спектрометр, психометр, таксометр, батометр, сенситометр, лактометр, рефрактометр, рефлектометр, пан-*

тометр, фотометр, спектрофотометр, тахометр, амперметр, люксометр, вольтметр, мілівольтметр [8; 548]. 98 слів. Хоча, звичайно, це ще не усі слова. “Кореневий гніздовий словник української мови” має ще: альбедометр, альфаметр, бактометр, баркометр, веберометр, векторметр, вакуумметр, градуснометр, батометр, лізиметр, люменометр і под. [9; 473–477]. Одразу можемо констатувати, що значення компонента розширилося.

Слова з цим компонентом у постпозиції позначають:

1) **одиниці вимірювання:** сантиметр, кілометр, дециметр, міліметр, декаметр, параметр, міліметр, мікрометр, мікроміріаметр, діаметр, периметр тощо. Наприклад: **міліметр** (лат.) – одна тисячна метра [15; 234]; **міріаметр** – десять кілометрів [15; 234]; **декаметр** – міра довжини = 10 метрам [2; 131]; **мікроміліметр** – одна тисячна частина міліметра або одна мільйонна метра [2; 262];

2) **вимірювальні прилади:** аерометр, аксіометр, альті-метр, ареометр, атмометр, ацетометр, барометр, батометр, вакууметр, волюмометр, вольтметр, геліометр, гігмометр, гідро-метр, деселерометр, дефометр, динамометр, евідіометр, екліметр, епітерометр, ехометр, калориметр, катетометр, лямпрометр, магнетометр, манометр, мегаелектрометр, мегаметр, мікрометр, омброметр, оптометр, пантометр, педіометр, п'єзометр, пікнометр, пірміометр, пірометр, пітометр, психометр, радіометр, ритмометр, сахарометр, спектрометр, сферометр, термоманометр, термометр, флювіометр, фотометр тощо. Усього 58 слів. Напр.: **вольтаметр** – прилад для вимірювання сили електричного струму за його хімічною дією, зокрема за кількістю металу або газу, що виділяється з електроліту [16; 159]; **термометр** – прилад для вимірювання температури [16; 821];

3) **назви літературознавчих понять**, пов'язаних з розміром: **гекзаметр**, **пентаметр**. Напр.: **гекзаметр** – віршовий розмір в античній поезії, шестистопний дактиль з постійною цезурою [16; 174]; **пентаметр** – віршова стопа [18, т. 4; 309];

4) **назви приладів та інструментів:** **гоніометр**, **екліметр**, **пантометр**. Напр.: **гоніометр** – інструмент для вимірювання кутів між гранями кристалів [Там само, т. 2; 41]; **екліметр** – прилад, за допомогою якого приблизно визначають кут нахилу лінії місцевості до горизонту [17; 235].

Усі прилади можна поділити на кілька підгруп. Це в основному прилади та пристрої, що вимірюють:

тиск: барометр, манометр, мікротасиметр, п'єзометр. Напр.: **ба-**

рометр – прилад для вимірювання атмосферного тиску [16; 107]; **манометр** – прилад для вимірювання тиску рідини, газу або пари [16; 514];

силу: ацетометр, вольтаметр, динамометр, ехометр, лямпрометр, оптометр, спінітерометр, фонометр, фотометр. Напр.: **ацетометр** – прилад для міряння сили оцту [10; 28]; **динамометр** – прилад для міряння сили, силомір [10; 91]; **оптометр** – прилад для вимірювання сили зору [10; 260]; **фотометр** – прилад для міряння сили світла [10; 424];

густину: аерометр, ареометр, гідрометр, п'єзометр, пікнометр. Напр.: **аерометр** – прилад для вимірювання густини повітря чи газів [10; 9]; **ареометр** – прилад для міряння густоти та тягару плиннів [10; 22]; **гідрометр** – прилад для виміру густини рідини [2; 107]; **пікнометр** – прилад для міряння густоти пива чи вина [2; 288];

лінійні величини: аксіометр, вакууметр, волюмометр, катетометр, мегаметр, мікрометр, педометр, пантометр. Напр.: **мікрометр** – прилад для вимірювання лінійних розмірів та інших виробів контактним способом [16; 542]; **педометр** – прилад у вигляді годинника, що рахує число зроблених кроків [10; 281];

атмосферні явища: атмометр, гігмометр, омброметр, пірометр. Напр.: **атмометр** – прилад для виміру вологості [14; 27]; **гігмометр** – пристрій для виміру вогкості повітря [2; 106]; **омброметр** – прилад для виміру кількості атмосферних опадів (дощу, снігу, граду) [14; 258];

температуру: калориметр, пірометр, термометр. Напр.: **термометр** – прилад для вимірювання температури [16; 821]; **пірометр** – прилад, яким вимірюють температуру (понад 300–400°) нагрітих тіл безконтактним способом [16; 651];

віршові розміри: тетрометр, гекзаметр, пектометр. Напр.: **тетрометр** – чотиристопний вірш [17; 640]; **пентометр** – п'ятистопний віршовий рядок, особливо частий у римській чи грецькій поезії [2; 313];

різні параметри: аерометр, барометр, вакуумметр, динамо-метр, дозиметр, електрометр, монометр, омметр. Напр.: **аерометр** – прилад для вимірювання ваги й густини повітря, газів [18, т. 1; 62]; **пантометр** – прилад до міряння кутів, довжин і висоти [15; 272].

В усіх значеннях компонент зберігає свою етимологію.

Спробу подати до іншомовних слів з компонентом – **метр** українські відповідники зробив П. Штепа, наприклад: **батометр** – **глибиномірка**, **евідіометр** – **газомірка**, **гігмометр** – **водомірка**, **галометр** – **солемірка**, **волюметр** – **обсягомірка**, **омброметр** – **дощомірка**, **педометр** – **крокомірка**, **пірометр** – **горячомірка**, **сонометр** – **звукомірка**, **таксометр** – **лічилка**, **хронометр** – **часомірка**, **термометр** – **тепло-**

мірка. Якщо відкинути суфікс **-к(а)**, то вийде цілком пристойно й для сучасної термінології. У М. Вакуленка: *альтиметр* – **висотомір, висотоміра, високомір, високомірка**; *бариметр* – **тягаромір, тягаромірка**; *барометр* – **тискомір**; *мікрометр* – **дрібномір, малакометр** – **м'якомір, м'якомірка** і под. Вочевидь автори намагаються передавати композиції складними словами, що закінчуються на **-мір, -мірка**. Лише в окремих випадках іншими композитами: *болометр* – **теплоприймач (випромінемір, випромінемірка)**; *бутирометр* – **масловизначник, маслови-значка (масломір, масломірка)**, *мініметр* – **дрібномірець (дрібномірка)**, *логометр* – **відносник, підношувач**.

“Певна річ, – писав І. Франко, – що викидування, а часто й дуже недотепне “перекладання” міжнародних слів, особливо в міжнародній термінології, ще більше відділило слов’ян одних від других, а й припимання слів з одної слов’янської мови до другої робилося не раз в надто великій мірі і без приноровлення до духу і звукових правил рідної мови” [20; 72].

Компонент **-метрія** (грец. μετρέω – вимірюю) у складних словах відповідає поняттю “вимірювання”, напр.: *гравіметрія* [17; 430]. Він так само розширює в своє значення і наявний у словах: *макрогеометрія, телеметрія, радіотелеметрія, дозиметрія, колориметрія, симетрія, гравіметрія, кваліметрія, поліметрія, планіметрія, фотограмметрія, геометрія, мікрогеометрія, мікрогеометрія, стереометрія, тахеометрія, радіометрія, гоніо-метрія, потенціометрія, звукометрія, світлометрія, динамометрія, термометрія, сейсмометрія, тригонометрія, фонометрія, типо-метрія, антропометрія, гідрометрія, піро-метрія, мікрометр, цукрометр, спектрометр, астрометр, психометрія, гіпсо-метрія, сенситометрія, фотометрія, психометрія, альтиметрія, біотелеметрія, епіпедометрія, калометрія, кваліметрія, крапіо-метрія, монометрія, пангеометрія, стехіометрія, термометрія, тригонометрія, фотограмметрія* тощо [8; 595] 72 слова.

За допомогою терміна **-метрія** утворюється терміни, що позначають:

1) назви наук та їхніх розділів:

а) математичних: *геометрія, гоніометрія, планіметрія, стерео-метрія, тригонометрія*. Напр.: *гоніометрія* – розділ тригонометрії, де вивчаються способи вимірювання кутів [16; 216]; *планіметрія* – розділ геометрії, в якому вивчають властивості плоских фігур [16; 654];

б) фізичних: *звукометрія, світлометрія, пірометр, калори-метрія, сенситометрія, термометрія*. Напр.: *звукометрія* – розділи приклад-

ної акустики з визначення місця знаходження артилерійської зброї за звуком пострілу [4; 356]; *світлометрія* – визначення місця розташування батарей ворога за спалахом пострілу [4; 1109]; *сенситометрія* – вчення про вимірювання чутливості світлочутливих матеріалів [4; 1114];

в) інших галузей: *астрометрія, гідрометрія, психометрія, тахеометрія*. Напр.: *астрометрія* – розділ астрономії, що займається побудовою систем координат і визначенням точних положень та руху небесних тіл [17; 74]; *гідрометрія* – розділ гідрології, що розробляє методи вивчення режиму водних об’єктів: рівня, глибини, рельєфу дна, течій, термічного та льодового режимів тощо [17; 163];

2) назви понять, пов’язаних з вимірюванням:

а) у математиці: *асиметрія, симетрія*. Напр.: *асиметрія* – відсутність або порушення симетрії [17; 72]; *симетрія* – гармонія, рівномірність; розміщення точок або частин предмета в просторі, коли одна половина є ніби дзеркальним відображенням другої [17; 613];

в) у фізиці: *потенціометрія, радіометрія, спектрометр, телеметрія, фонометрія, фотометрія*. Напр.: *потенціометрія* – фізико-хімічний метод кількісного аналізу, що ґрунтується на вимірюванні електрхімічного потенціалу електрода в розчині досліджуваної речовини. Застосовують для визначення концентрації електролітів [17; 541]; *телеметрія* – сукупність технічних засобів і методів вимірювання на віддалі різних фізичних, технічних та інших величин у промислових, транспортних, енергетичних установках [17; 656];

г) поезії: *поліметрія* – застосування кількох віршових розмірів у поетичному творі (переважно великому) [17; 534];

3) методи: *гіпсометрія* – метод відображення на географічних картах рельєфу земної поверхні за допомогою горизонталей [17; 170];

4) систему: *типометрія* – друкарська система мір для лінійного вимірювання елементів набору [4; 124].

Значення компонента зберігає значення етимона. М. Вакуленко пропонує такі українські аналоги до слів з компонентом **-метрія**: *тензиметрія* – **тискоміряння**, *телеметрія* – **далекоміряння**.

Це слова широкого наукового спектру уживання. Вони є у різних наукових галузях як точних, природничих, так і в гуманітарних. Уживаються терміни з компонентом **метр(о)** – у техніці, медицині, метрології, суспільно-політичній і загальнонауковій сферах, і в мистецьких сферах, а постпозиційний компонент – у техніці, математиці, загальнонауковій сфері.

Українська мова останнім часом активізує свої мовні ресурси і намагається замінити такі слова у своєму арсеналі суто національними відповідниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бельчиков Ю. А.* Интернациональная терминология в русском языке. – М., 1959. – 78 с.
2. *Бойків І., Ізюмов О., Калнишевський Г., Трохименко М.* Словник чужомовних слів. За ред. О. Бадана-Яворенка. – К., Х.: УРЕ, 1932. – 532 с.;
3. *Вакуленко М.* Російсько-український словник фізичної термінології. / За ред. О.В. Вакуленка. – К., 1996. – 235 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. В. Т. Бусел. – К., 2001. – 1426 с.
5. *Головащук С. І.* Словник-довідник з правопису та слововживання. – К., 1989. – 324 с.
6. *Голоскевич Г.* Правописний словник. – Лондон, 1977. – 242 с.
7. *Доманицький В.* Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів. – К., 1906. – 128 с.
8. *Інверсійний словник української мови.* – К., 1985. – 128 с.
9. *Карпіловська Є. А.* Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація. – К., 1999. – 298 с.
10. *Кишеневий словник чужомовних слів* із поясненням їхнього значення / *уложили Р. Борис і С. Корбут.* – Львів, 1937. – 287 с.
11. Орфографічний словник української мови. – Укл. С.І. Головащук, М.М. Пещак, В.М. Русанівський, О.О.Тараненко. – К., 1994. – 864 с.
12. Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки / *Й. Ф. Андерш, С. А. Воробйова, М. І. Кравченко та ін.* – К., 1994. – 594 с.
13. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина / *С. П. Вассер, І. О. Дудка, В. І. Єрмоленко та ін.* – К., 1996. – 660 с.
14. Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос / *В. В. Гейченко, В. М. Завірюхіна, О. О. Зеленюк та ін.* – К., 1998. – 888 с.
15. *Скалозуб О.* Словник чужомовних слів, виразів і приповідок, що живаються в українській мові. – Коломия, 1933. – 480 с.

16. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К., 1985. – 966 с.
17. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К., 1974. – 775 с.
18. Словник української мови. В 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства. За ред. І.К. Білодіда. – К., 1970–1980.
19. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник / За ред. Л.І. Петрух та О. Павловського. У 2-х т. – Львів, 1995. – Т. 1, 2.
20. Франко І. Слов'янська взаємність у розумінні Яна Коллароа і тепер. Твори в 50-ти тт. – Т. 29. – С. 51 – 76.
21. *Штена П.* Словник чужослів: Знахідки.–Торонто, 1967. – 165 с.

АНОТАЦІЯ

Кочан І. Слова з компонентом – метр у сучасній українській мові

У статті йде мова про слова з інтернаціональним компонентом –метр-, що може уживатися як у пре-, так і в постпозиції, розглянуто групи термінів з цим компонентом, окреслено науково-технічні галузі, де функціонують такі слова, зазначено словники, у яких зафіксовані такі терміни, наведено думки науковців щодо заміни термінів з компонентом –метр- національними відповідниками.

SUMMARY

Kochan The words with a component – meter in modern Ukrainian language

The article is about the words with international component –meter, which can be used in pre- or as well in postposition, about groups of terms with this component, about scientific and technical branches, where these words function, about dictionaries, where these words are recorded, about the scientists' opinions about the replacement of the words with a component –meter to national analogues.